

תצא

הדעת (בעצתו של נחש) איז „נגזרה“ גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדה״ר — עדיו איז געווען ביים רמ״ק, אז זיין „והומת“ איז געווען נאָר צוליבן „עץ (הדעת)“.

ו״ל, אז ס׳איז ניט נאָר וואָס דער אריז״ל דרשניט דעם פסוק אויף דעם ענין „מתו בעטיו של נחש“, נאָר דער־מיט זאָגט ער און מחדש אַ נייעם גדר.

ב. ובהקדם דעם חילוק צווישן די צוויי ענינים הנ״ל: די גמרא זאָגט „מתו בעטיו של נחש“, דער אריז״ל (טייטשט און לערנט דעם פסוק) — „ותלית אותו על עץ“; וואָס דאָס איז אַ חילוק (ניט נאָר אין לשון, נאָר אין תוכן):

„עטיו (עצתו) של נחש“ — וואָס ער האָט גע׳עצה׳ט חוה צו עסן פונעם עץ הדעת — רעדט זיך וועגן רע, עצה למעשה חטא״; „ותלית אותו על עץ“ (וואָס דער אריז״ל שטעלט זיך אויף עס) רעדט וועגן דער זאך דורך וועלכער אדם איז באַגאַנגען דעם חטא, אָבער דער „עץ“ גופא איז ניט אַן ענין של חסרון¹⁰, ואדרבה, בפשוטו של מקרא — כפרשי״נו — איז עס געווען אַן עץ תאנה, פון די מינים שנשתבחה בהם

א. בקשר מיטן פסוק בפרשתנו¹¹, וכי יהי באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ, איז ידוע: אַז אין דעם הספד וואָס דער אריז״ל האָט מספיד געווען דעם רמ״ק האָט ער גע־טייטשט דעם פסוק:

„וכי יהי באיש חטא משפט מות, פי׳ שיחסר (חטא מלשון חסרון) טעם משפט מות כי לא פעל רע ולמה ימות, ותלית אותו על עץ מחמת עץ הדעת שגזר מיתה, בשביל כך מת“.

פון שטחיות הלשון איז משמע, אַז דער תוכן פון דער דרשה איז ווי דער מאמר חז״ל¹², ד״ מתו בעטיו של נחש — אַז כשם ווי די פיר האָבן ניט געהאַט קיין חטא און זייער מיתה איז געווען נאָר בסיבת ה״נחש״, צוליבן חטא עץ

(1) כא. כב.

(2) יערות דבש ח״ב (דרשות בקי׳ אהי דרשה ב׳ בסופה (בדפוס ווארשא — קכו, ג). חיד״א — נחל קדומים פרשתנו עה״פ ובדברים אחדים דרוש כ (קו, סע״ד). ועיין ג״כ של״ה דרוש להספד רט, ב בשם התיקונים (ראה תק״ו בהשמות ת״ה (קמא, ב), הובא ביערות דבש שם). ולהעיר ג״כ משל״ה פרשתנו שפד, ב. ראה לקו״ש חיו ע׳ 167 ואילך. — ולהעיר אשר בש״ך עה״ת עה״פ פי׳ להיפך, שאין לתלות מיתה הצדיק „על העץ“. ע״ש.

(3) ל׳ היערות דבש. ובנחל קדומים — בשינוי לשון. וראה לקמן הערה 5.

(4) אולי צ״ל: שנגזר.

(5) וכן משמע בדברים אחדים שם שמוסיף (על ל׳ היע״ד). כלומר בעטיו של נחש. וכן בנחל קדומים שם: ותלית אותו על עץ ר״ל בעטיו של נחש. — אבל ע״פ המבואר לקמן בפנים עכצ״ל שכוונתו רק בכללות ולא שזהו אותו הענין ממש. ולהעיר שגם בשל״ה שם לא הובא מחז״ל. בעטיו של נחש״.

(6) שבת נה. ב. כ״ב יז, א.

(7) רש״י שבת וכ״ב שם. רבינו גרשום כ״ב שם.

(8) ל׳ רש״י כ״ב שם.

(9) להעיר מריג לביב שם.

(10) ובפרט ע״פ המבואר (ראה קונטרס עה״ת פי׳

— מהרח״ו). שהי׳ צריך לאכול מעה״ד אחרי (או עס) עה״ת, וא. . . אדרבא היא מבררת אותם (החיצונים).

(11) בראשית ג, ז. — ועפ״ז נאסר אדה״ר באכילת תאנה — וע״פ פשוטו ש״מ היז איסור עולם

עלילה על בני אדם²⁰ איז אויסגע-
שטעלט געווארן אזוי, אז די גזירת מיתה
בפועל זאל קומען דורכן אדם. און דער-
פאר האט דער אויבערשטער גע-
שטעלט אדם'ען פאר דעם גרויסן נסיון
פון עץ הדעת — דורך איינפלאנצן אין
גן עדן, כל עץ נחמד למראה וטוב
למאכל²¹ אויך דעם עץ הדעת וכו' —
וואס דורך דעם אלעס איז ארויס די
גזירה בפועל.

ג. און דאס איז דער חילוק צווישן
די צוויי ענינים — „מתו בעטיו של
נחש“ און „ותלית אותו על עץ“:

דער ענין פון „מתו בעטיו של נחש“
וואס ווערט געזאגט אין גמרא — נגלה
דתורה — רעדט וועגן דעם ענין המיתה
ווי דאס איז געווארן בפועל ובגלוי
(ב„נגלה“):

משא"כ דער ענין פון „ותלית אותו על
עץ“ — וועלכן דער אריזל האט מגלה
געווען, ובשיכות צום רמ"ק, וואס
ענינים איז²² גילוי תורת הסוד, פנימיות
התורה — רעדט ווי דאס איז בפנימיות,
וואס מצד פנימיות הענין איז עס פאר-
בונדן (ניט מיט „עטיו של נחש“, נאר)
מיטן „עץ“ — דער נסיון פון „עץ
הדעת“, וואס דער אויבערשטער האט
צוגעשטעלט אדם'ען מצד רצונו ית'
וכוונתו בהבריאה.

ד. בעומק יותר, זינען די צוויי
ענינים („עטיו של נחש“ און „ותלית

ארץ ישראל²³, אויך זיין נאמען איז „עץ
הדעת“, אז עס טוט אויף ענין הדעת²⁴.
ואפילו דער חטא צו וועלכען ער קען
בריינגען — אכילה פון עץ הדעת, איז
(ע"פ דרו"ל וכו') עס געווען נאר
(במשך פון די דריי שעה) ביז שבת²⁵.

ד.ה. דער אריזל רעדט וועגן סיבה
דסיבה כו' נאך א פריערדיקע און וויי-
טערדיקע סיבה — ניט וועגן דעם חטא
עה"ד וואס האט געבראכט גזירת מיתה
בפועל, נאר וועגן דעם („עץ“) וואס
האט געגעבן די אפשריות אויף ענין
המיתה (אויב מען וועט פון אים עסן
(ווען ער איז טוב ורע"י) איז „מות
תמות“²⁶).

בסגנון אחר (וע"פ לשון המדרש²⁷):
בשעת הבריאה האט דער אויבערשטער
געטראכט אז עס זאל זיין מיתה בעולם²⁸
(וואס דערפאר איז „מיום הראשון ברא
מלאך המות“²⁹), נאר מצד דעם „נורא

(12) עקב ה, ת. ולהעיר אשר כן הוא גם למ"ד
חטה הייתה (ברכות מ, סע"א), גפן ה"י (שם).

(13) ת"א בראשית ב, ט. ברכות מ, סע"א. ועוד.
— וראה רמב"ן בראשית (שם) — ולכאורה הוא דלא
כהרמב"ם מ"ג ח"א פ"ב, ואכ"מ.

(14) ש"ך עה"ת קדושים יט, כג ד"ה עוד ונטעתם
(מב, ב), וראה לקו"ת ר"פ קדושים. אה"ת (ויקרא
כרך א') קדושים ט"ז קמג. רח"ז (הובא לעיל הערה
10) ועוד. — ובאה"ת בראשית מו סע"א: דלכאורה
תמהו שהרי נאמר סתם ומעה"ד טו"ר לא תאכל
ממנו אלא דהפי' כו' כי בשבת כו' עה"ד. . טוב לבד
ועי' לא באה האזהרה כלל. עיי"ש.

(15) ראה הערה שלפניו.

(16) בראשית שם, יז.

(17) תנחומא וישב ד.

(18) כמו שמובח בנחומא שם שם מש"נ (חוקת יט,
יד) „זאת התורה אדם כי ימות באהל“, אף ש.ע.ד
שלא בראת עולמך קודם שני אלפים שנה היתה
תורה אצלך, ואלולי שהתקנת מות לבריות היית
כותב בה כו'. ועד"ז בוח"ג קנט, א.
(19) תנחומא שם.

(20) תהלים טו, ה. וראה בארוכה ת"ח תולדות

ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. ועוד.

(21) בראשית שם, ט. וראה גם שם ג, ו.

(22) להעיר מהגהות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) ג"ע
לסידור (בהוצאת קה"ת — ש"ס, סע"ד). ואין הפרש
בינו (הרמ"ק) לקבלת האריזל אלא כו' בכלל
מאתיים מנה כו'. וראה שית' ש"פ שמיני תשמ"א.

אותו על עץ" פארבונדן מיט צוויי סוגי צדיקים:

"מתו בעטיו של נחש" זיינען די וואס זייער מיתה נעמט זיך פון דעם חטא; עס איז אבער פאראן א סוג פון צדיקים²³, וואס זיי קען "עטיו של נחש" ניט אגרייזן, און דער ענין המיתה ביי זיי איז שייך, ותלית אותו, נאך מצד — "על עץ".

די הסברה אין דעם:

דער אלטער רבי איז מבאר אין תורה אורי²⁴, אז "מתו בעטיו של נחש" איז ווייל די פיר צדיקים, אע"פ אז זיי זיינען געווען צדיקים גמורים, איז אין זיי נאך געבליבן "איזה שמץ מזוהמת הנחש" שלא יכלו להסירו מכל וכל, און ווי ער איז דאס מבאר אין עבודת האדם, אז זוהמת הנחש איז דער ענין פון גסות הרוח שנעשה בטבע האדם. . שרואה את עצמו ומכיר חסרונו או יודע שזה טוב לו" — מען פילט "זיך".

ד. ה. "עטיו של נחש" מיינט, אז דער חטא עה"ד האט אויפגעטאן א חסרון אין דעם צדיק, וואס דאס איז גורם מיתה. אבער דעם חסרון האט גורם געווען ניט דער צדיק עצמו ח"ו, נאך דער נחש וואס האט געבראכט "זוהמא" בעולם²⁵. און דאס איז דער יתרון פון, ותלית אותו על עץ לגבי, מתו בעטיו של נחש:

דער פגם פון א חטא קען אנריירן נאך די חיצוניות פון א אידן, אבער די פנימיות פון א אידן בלייבט אלעמאל גאנץ, גם בשעת החטא היתה באמנה אתו²⁶, ובפרט מצד פנימיות הנשמה וואס איז מלכתחילה העכער פון דעם גאנצן ענין החטא²⁷.

דערפון איז אויך פארשטאנדיק בנוגע דער "זוהמת הנחש" שע"י חטא עה"ד, אז די "זוהמא" פון נחש האט נאך אנגערייט די חיצוניות פון אידן, אבער ניט ח"ו די פנימיות פון א אידן.

און דערפאר, בשעת די פנימיות הנשמה פון א אידן איז ביי אים מאיר בגילוי, ביז דאס נעמט דורך זיין חיצוניות, איז ביי אים ניט שייך דער ענין פון "מתו בעטיו של נחש".

און דאס זאגט דער אריז"ל: "וכי יהי באיש חטא משפט מות, פי' שיחסר טעם משפט מות כי לא פלג רע" — שיש לומר אז דערמיט מיינט ער כולל זיין אויך דעם "טעם משפט מות" פון "עטיו — זוהמת הנחש" —

איז "ותלית אותו על עץ", אז דאס וואס ביי אים איז פאראן דער ענין המיתה, איז עס בלויז מצד דעם וואס גורא עלילה על בני אדם, וואס דער אויבערשטער האט געמאכט (ע"י עץ הדעת) דעם ענין המיתה בעולם²⁸.

(26) תניא ספכ"ד.

(27) ראה זח"ג טז, א. שם יג, ב.

(28) עפ"י יל שיש חילוק גם בתוכו ענין המיתה: כאשר סיבתו, עטיו של נחש מובן שהרע לגרעותא; משא"כ כאשר המיתה היא רק מצד רצונו של הקב"ה שתהי' מיתה בעולם — מובן, שאזל הצדיק נרגש שכל ענין המיתה הוא רק (כמו שהוא מצד הקב"ה, היינו) העילוי הבא עי"ו, עלי למעלה מעלה ממדריגתו עצמו, ע"ד עליית צדיקים שבבחי' שור הבר ע"י צדיקים שבבחי' ליתן (לקרית ר"ם שמיני). דרושי לדעת'ל עושה קניגי כר (ראה תריח

(23) להעיר מחדא"ג מהר"ל ב"ב שם, שהי' שמתו בעטיו של נחש הם למטה מן המנויים בגמ' לפני' שלא שלטה בהם כו'.

(24) ס"פ משפטים. תריח שם (ד"ה לא תהי' פכ"א). ועד"ז הוא בזהר הרקיע (ס"ט, א וא"ל) לסבא דמשפטים (צו, א) — הובא גם באהבת איתן לע"י שבת שם. וראה גם יערות דבש שם דרשה ט בסופה (קמט, סע"ד).

(25) ראה שבת קמז, רע"א. וש"נ. זח"א נב, ב. קכז, ב. וז"ב קג, סע"ב.

ובנדוד, איז אדרבה: דער ענין פון „מתו בעטיו של נחש“ — אז מ'האט נישט קיין אנדער חטא וחסרון, נאר דאס וואס מ'האט נישט געקענט אראפנעמען, זוהמת הנחש. . מכל וכל — איז שייך אין דער דרגא אין נפש וואו די „זוהמא“ קען אנרירן. ד.ה. אין חיצוניות האדם וכחות הגלויים שלו, וואס אזא שלימות ועילוי (אויך) אין די דרגות חיצוניות איז אנגיימאסטן נאר פאר יחידי סגולה און דאס איז נישט שייך לכל אחד ואחד.

משאכ"כ דער ענין פון „חטא משפט מות“. . שיחסר טעם משפט מות שמצד סתים דנשמתא (וואו דער „עטיו של נחש“ קען נישט אנרירן) ופשיטא אין עצם נשמתו — איז דאס אזוי ביי יעדן איד; ווארום די פנימיות פון יעדער איד, יהי מי שיהי און אין וואס פאר א מצב ער זאל נאר זיין, איז העכער פון יעדער זוהמא של חטא. ביז אז עס קען ארויס בגלוי ממש און ווירקען בפועל ממש און להלכה בפועל.

ווי מען זעט עס, אז א איד וואס זאגט בגלוי וככל התוקף אז ער וועט נישט מקיים זיין פס'ד ב'ד וואס הייסט עס בריינגען א קרבן — איז דער ב'ד עס כופה ביז אז אומר רוצה אני און דאמאלס זאגט תורת אמת אז דאס איז זיין אמת'ער לרצונו.³¹

און יעדערער בזמננו וואס מצוה לגלות זאת החכמה קען און איז מצווה דאס ארויסברענגען בגלוי, דורך דעם וואס מ'איז מגלה ביי זיך „סתים דנשמתא“, וואס דאס ווערט דורך דעם לימוד פון „סתים דאורייתא“ אין אן אופן אז דער „סתים“ זאל ווערן „גליא“ — אז

ועפ"ז וועט זיין פארשטאנדיק די שייכות פון דעם ענין צום רמ"ק ואריז"ל, וואס ענינם איז, כנ"ל, גילוי פנימיות התורה — ווייל דער גילוי פון „סתים דאורייתא“ איז פארבונדן מיטן גילוי פון „סתים דנשמתא“²⁹ וואס איז העכער פון „עטיו של נחש“, וכידוע³⁰, אז פנימיות התורה איז „עץ חיים“ (אילנא דחיי) וואס איז העכער פון „אילנא דטוב ורע“ (עץ הדעת).

ה. וויבאלד אז זינט דעם זמן האריז"ל איז „מצוה לגלות זאת החכמה“³¹, איז אע"פ, אז „מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו“³² צו זאגן אז ער האט א שייכות צו די מדרגות הנ"ל פון רמ"ק און אריז"ל — פונדעסטוועגן, היות מ'האט אונז דערציילט אויך וועגן דעם ענין איז מובן, אז „אפס קצוה ושמך מנהו“³² איז שייך צו יעדער אידן. וע"ד ווי מ'זאגט בנוגע צו משה רבינו³³ אז אע"פ אז „מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפי' חלק אחד מני אלף ממדרגת אהבת רעיא מהימנא מ"מ הרי אפס קצוה ושמך מנהו כו' מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור“.

שם פ"ז ואילך. — ענין הקניני בכלל — נתבאר בשני המאורות (לבוב, תרמ"ב), א (מאמרי אדה"י על מארזי ע' קמא). ד"ה ויתן לך וביאורי — מאמרי אדה"י — תקס"ב ובתו"ח תולדות שם. ד"ה ומשה נגש — מאמרי אדה"י — פרשיות ח"א ובאה"ת יתרו פ"ה). וראה ד"ה זאת התורה תרע"ט.

(29) ראה זח"ג עג, א.

(30) רע"מ נשא (קכד, ב) הובא ונת' באגה"ק סכ"ז. וראה תו"ח שם (פכ"ב:ג) איך שביטול תערוכת הרע דחטא עה"ד (עטיו של נחש) הוא ע"י עץ החיים דתורה. וראה בארוכה קונטרס עה"ח פ"ג ואילך. ועוד.

(31) אגה"ק שם (קמב, ב).

(32) לשון התניא דלקמן בפנים.

(33) תניא פמ"ד (סג, א).

פון פנימיות התורה, אז זיי זאלן ארויס-
קומען בגילוי ביז אין חוצה, צו יעדער
איד. און ביז צום חוצה פון א אידן
התחתון ביותר (ברוחניות). ווארום
יעדער איד, מצד פנימיות נשמתו, איז
פארבונדן מיט פנימיות (מעניות)
התורה.

און דורך דעם גופא וואס מען לערנט
מיט אים פנימיות התורה — אע"פ אז
כדי לערנען מיט אים דארף מען דאס
איבערזעצן אויף אז אנדער שפראך און
געבן אים צו פארשטיין אין א סגנון וואס
ער קען פארשטיין במצבו בהווה — איז
דאס מעורר זיין פנימיות הנשמה און
הויבט אים אויף ממעמדו ומצבו.

און דורך דער הנהגה איז מען מבטל
דעם „חטאינו“ (כולל — חטא עץ הדעת)
— וואס דאס איז די איינציקע סיבה
אויף דעם גלות, מפני „חטאינו גלינו“,
און עס ווערט בדרך ממילא בטל דער
מסובב („גלינו“), און עס קומט די גאולה
האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו,
ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מטות תשמ"א)

יתפרנסון מינ³⁵ מען פארשטייט עס אין
חב"ד שבנפש, ביז עס נעמט דורך דעם
מענטשן אינגאנצן.

און בשעת די „מעניות“ הנשמה
נעמען דורך אויך דעם „חוצה“ שבאדם,
ווערט ער אין א מצב אז ער איז נישט
שייך צו א חטא.

ו. די הוראה בפועל מכל הנ"ל:

עס דארף זיין — „יפוצו מעינותיך
חוצה“: מען דארף מפיץ זיין די מעינות

(35) תקו"ז (ת"ז בסופו). וכפי המק"מ (הקדמה
לוהר): יתפרנסו... כשיפורש להם אמיתות מאמריו
כו'. ובכסא מלך (לתקו"ז שם): בדרא בתראה דוקא
קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה מאות
שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של)
יתפרנסון כו' יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות
שגילה האר"י זלה"ה כו' שבינו כו' כי הלומד גירסא
בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו' עכ"ז הסגולה
דבגינו וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו
פירושי המאמרים כו'. — ראה גם כן הקדמת הרח"צ
לשער ההקדמות.

תצא ב

דער דין¹¹ „בונים בחול ואח"כ מקדישין“, קומט אויס, אז „בשעת חידושו“ (ווען דער מקדש ווערט געבויט), האט ער נאך ניט קיין קדושה ובמילא איז ער דאן חייב במעקה.

דער תירוץ איז אבער צע"ג¹²:

(א) דאס וואס בתי כנסיות ובתי מדרשות זיינען פטור ממעקה איז (ניט ווייל זיי זיינען „קודש“¹³, נאר) ווייל זיי זיינען ניט „גגך“ — זיי האבן ניט קיין בעלים¹⁴; וא"כ האט אויך היכל המקדש געדארפט זיין פטור ממעקה, ווארום כאטש ער ווערט נבנה בחול, ווערט ער אבער ניט דערמיט „גגך“.

א. אויפן פסוק: „כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך“ שטייט אין ספרי¹⁵: „בית — לרבות היכל“,

אז די מעקה אויפן גג פון היכל המקדש איז געווען (ניט נאר „לנוי“ וכיו"ב, נאר) א חיוב, מצות מעקה.

איז יודע די שאלה: דער דין איז, אז בתי כנסיות ובתי מדרשות זיינען פטור פון א מעקה, ווי די גמרא דרש"ט „גגך . . למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות“ — איז פארוואס איז דער היכל המקדש מחוייב במעקה?

ב. דער ראגאטשאווער ענטפערט אויף דעם, אז דער חיוב מעקה איז חל (ווי עס שטייט אין ספרי¹⁶) „משעת חידושו“¹⁷ — גלייך ווען דער בית ווערט געבויט (נאך איידער מ'הויבט אן אים נוצן¹⁸): און וויבאלד אז ביים מקדש איז

(11) מעילה יד, א.

(12) נוסף על העיקר, שדין הגיל בספרי דחייב „משעת חידושו“ הוא דעת יחיד, ולא הובא ברמב"ם כו' (ראה ספרי דבי רב שם. וראה מגדל עוז להל' רוצח ושמירת נפש פי"א הי"ג).

(13) גבי מזוזה כתב הרמב"ם (הל' מזוזה פ"ז הי"ז) ש„פטורין לפי שהן קדש“, אבל [נוסף לזה שגם בזה פירש בחת"ס (שו"ת יו"ד סרפ"א) שהטעם הוא לפי שאינם דירת הדיוט, ודוקא דירת הדיוט חייבת במזוזה ע"ש. ועיין ל' החינוך מצוה חכג — הרי"ן גבי מעקה לא הובא טעם זה (אבל ראה הערה הבאה). וברמב"ם (הל' רוצח כ"י שם הי"ב) מפורש שנתמעטו מגגך, לפי שאינם עשויים לדירה, כדלקמן בפנים. (14) כפרשי חולין שם — נעתק לקמן בפנים (ר"ט ג).

ואולי י"ל (בדעת הצפ"ע), ע"פ מ"ש במ"א (צפ"ע) שו"ת ואורש"א סי' קיב. וראה שו"ת דווינסק ח"ב סי"ב) בביאור פרש"י זה, ד„דבר שבקדושה איז בו קנין עצם“ — שזהו מחמת הקדושה שבו. וא"כ במקדש קודם שמקדישין אותו אין שייך טעם זה. ולהעיר ממנה שם: שאינם בית דירה מכש"כ היכל וגם הוא לגבוה ולא קרי גגך כי הוא של גבוה כמו שדרשינן בכל מקום שלך ולא של גבוה (אבל כתב זה רק בנוגע להיכל, ולא לביהכ"ס כו' שאינם „של גבוה“ כ"א דכני העיר. וראה לקמן סעיף ג).

(1) פרשתנו כב, ת.

(2) אף שיש מוחקים זה — הרי נוסף ע"ז שכן הוא בדפוס ויניציא וכו' — כן הוא גם בכתיב הסיפרי (ראה הוצאות ר"מ א"ש, האראוויץ — הובאו באנצ' תלמודית מע' היכל ע' מח).

(3) מדות פ"ד מ"ז. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ד הי"ג.

(4) כמו שפ"י בספרי דבי רב לספרי שם.

(5) ספרי דבי רב שם. מנ"ח מצוה תקמו. ועוד.

(6) חולין קלו, א.

(7) ראה הנעתק בצפ"ע עה"ת פרשתנו שם. צפ"ע הל' בית הבחירה שם (ירושלים תשל"ט) ובהנמנו שם.

(8) פרשתנו שם.

(9) כ"ה ביליש פרשתנו שם. ועוד. ובספרי

לפנינו: חדשות.

(10) כן מפרש גם ברבינו הלל וספרי דבי רב לספרי שם. אבל בתולדות אדם שם: כשהוא חדש לו ויכנס לדור בו.